

Ko monopolizira tržište oglašavanja u Makedoniji?

German Filkov

Narušene pazarne odnose na makedonskom medijskom tržištu *Asocijacija privatnih elektronskih medija* objašnjava odnosom između prihoda javne radiotelevizije i triju privatnih nacionalnih koncesionara. Tokom 2001. godine Makedonska radiotelevizija (MRTV) ostvarila je prihod od 16 miliona eura, dok se ukupni prihod triju nacionalnih privatnih koncesionara (A1 TV, SITEL i radio Kanal 77) procenjuje na oko jedan milion eura.

Ovaj 16 puta veći prihod MRTV u odnosu na ostale nacionalne elektronske medije objašnjava se činjenicom da javni medij ima tri izvora finansiranja - pretplatu, reklamu i državne dotacije. Privatnim medijima, međutim, reklame su jedini izvor prihoda.

Prema radiodifuznom zakonu, MRTV dobija 61% od RTV pretplate koja godišnje donosi oko 15 miliona eura, a ima i pravo na 7% reklamnih poruka na svaki sat programa, bez obzira na vreme emitovanja, uključujući i "prime time". Reklame se ne smiju emitovati samo u vestima, ali je javni medij u zadnje vreme počeo da krši ovo zakonsko ograničenje. Kod privatnih medija, reklamiranje je ograničeno na 20% na svaki sat programa.

Ovi sigurni izvori finansiranja i nebitnost prihoda od reklama u odnosu na ukupne prihode, omogućavaju MRTV da nudi svoj programski prostor po cenama koje su nekoliko puta manje od cena kod ostalih nacionalnih privatnih koncesionara.

Nejednak tretman privatnih i javnih medija objašnjava se i time što privatne RTV stanice plaćaju godišnju naknadu za koncesiju, za razliku od MRTV koja za ovo ne plaća ništa. Osim toga, privatni elektronski mediji sami iz svojih sredstava grade prenosne sisteme, dok MRTV koristi postojeće izgrađene iz nekada društvenog novca. Treće, privatni mediji plaćaju usluge javnom preduzeću *Makedonske radiodifuzije*, dok MRTV ne plaća ništa za ove usluge koje koristi svakodnevno.

Ukupno stanje u radiodifuznom sektoru usložnjava i postojanje tzv. divljih radija i televizija, koji bez koncesije pa čak i kao nepostojeći subjekti emituju programe. Donedavno je bilo oko 200 ovakvih medija, što je bilo dva puta više od broja legalnih elektronskih medija. Nakon nekoliko akcija *Uprave za telekomunikaciju*, broj divljih emitera sveden je na 50-tak, ali to je još uvek mnogo za ranjivo radiodifuzno tržište. Rad ovih medija pogađa, pre svega, manje lokalne medije, koji jedva uspevaju da plate i iznos koncesije.

Klopka privatnim medijima

Država samo produžava ovakvo disanje na škrge lokalnih koncesionara time što jednom godišnje, prema zakonu o radiodifuziji, dodeljuje sredstava privatnim medijima i producerskim kućama u iznosu od 10% od radiodifuzne pretplate za izradu projekata od javnog interesa. Novac

se raspodeljuje na oko sto subjekata, ali je različit iznos te broj dodeljenih projekta. Ovo je još jedna zakonska odredba u kojoj privatni mediji vide klopku. Naime, novac od ovih 10% od pretplate znači jedini način opstanka mnogim malim lokalnim stanicama.

Kako bi se kvalifikovali da ga dobiju, mediji moraju biti "fini" s vladom, koja donosi finalnu odluku o raspodeli ovih sredstava. U znaku revolta, tog su se novca odrekli veći elektronski privatni mediji. Naime, *Savet o radiodifuziji* raspisuje konkurs za projekte i predlaže vladi kojim projektima da dodeli novac. Međutim, Vlada na poslednja dva konkursa nije dodelila novac tim predloženim subjektima, smanjivši ili ne dodelivši novac uopšte "nepodobnim medijima", a povećavši onim koji su u dobrim odnosima s vladom. Nakon toga, najveća i najgledanija privatna televizija A1, kao i najveći i najslušanije radio Kanal 77 su se povukli i odbili dodeljeni novac. Drugi je problem što privatni mediji i nezavisne producerske kuće moraju da za dobiveni novac izrade projekte koje samo imaju pravo da ih prvi emituju a nakon toga dele se svim ostalim medijima.

Kao jedan od načina da promene ovaj finansijski monopol, predstavnici privatnih radija i televizija traže promenu Zakona za radiodifuzne sfere u delu finansiranja javnog medija. Njihov je predlog da se javni servis finansira samo od pretplate građana, bez prava da emituje reklame, koje bi bile izvor finansiranja samo privatnih medija. Ovakav stav u zadnje vreme protežira i *Savet o radiodifuziji*. Ovo državno regulativno telo inače veoma inertno posmatra događaje u ovoj sferi. Teško je, međutim, verovati da će se ovaj zakon promeniti pre parlamentarnih izbora zakazanih za septembar ove godine. Vlada, kao i *Savet*, oglašuju se o preporuke radnog stola o medijima Pakta stabilnosti koji je takođe preporučio zakonske izmene radi veće finansijske nezavisnosti elektronskih medija.

Monopol nije protivustavan?

Nakon što nisu uspeli da kod vlade izlobiraju promenu zakona u sferi finansiranja, privatne radio i televizijske stanice organizovane preko APEM su početkom prošle godine organizovali štrajk, u pokušaju da uvere javnost o potrebi za promenu odnosa u ovoj sferi. Pod sloganom "Ovo je budućnost vašeg medija zbog monopola MRTV-a i postojećeg Zakona o radiodifuziji", 72 RTV stanice su po prvi put prekinule svoje programe na 24 časa. Radi oružanih sukoba, štrajk je bio prekinut, ali ne i pokušaj privatnih koncesionara da promene stanje u radiodifuznoj sferi.

Smatrajući da monopol državne televizije krši Ustav zemlje i Zakon protiv ograničavanja konkurencije, ubrzo nakon štrajka bila je pokrenuta i inicijativa pred Ustavnim sudom. Podnositelji inicijative su smatrali da monopol MRTV krši član 55 Ustava zemlje u kojem piše da "republika obezbeđuje jednaka prava svim subjektima na tržištu i da preduzima mere protiv monopolskog položaja...". No, sud je ocenio da ustavne odredbe nisu prekršene, pošto je MRTV osnovana i radi kao javno preduzeće i pruža javne usluge.

Zakon protiv ograničavanja konkurencije definiše da "jedno preduzeće ima dominantni položaj na tržištu ukoliko na njemu učestvuje sa najmanje jednom trećinom". Privatni koncesionari su preračunali da MRTV učestvuje na radiodifuznom tržištu sa oko 95%, što je mnogo više od 33%

koliko iznosi maksimalni zakonski limit. Sud je odbacio ovu inicijativu, pošto prema istom zakonu, iz ove su odredbe izuzeta preduzeća koja su od javnog interesa.

Upitna gledanost programa makedonskog PBS

Rezultati istraživanja javnog mnijenja o gledanosti programa pokazali su gledanost programa MRTV upitnom. Naime, u programima privatnih medija najgledaniji i najslušaniji su informativni programi, dok su na javnoj televiziji najgledanije "igre na sreću" i šou Jerry Springer. Slični su i rezultati o poverenju gledalaca i slušalca - oni preferiraju privatne elektronske medije u odnosu na javni servis.

Nedavno se oglasio i javni servis, pravdajući se ogromnim troškovima zbog emitovanja širokog spektra raznih programa. Njegovi su se prvi ljudi, koje još uvek imenuje vladajuća stranka, konačno saglasili o reformama u kojima će svoj posao morati da izgubi više stotina zaposlenih. Osim racionalizacije radnih mesta, kao ključno u procesu prestrukturiranja MRTV-a pomenulo se i skraćivanje određenih nerentabilnih programa, kao i iznajmljivanje ili prodaja trećeg kanala makedonske televizije. Planira se da se prvi kanal tretira kao nacionalni, a drugi kao kanal nacionalnih manjina. Pomoć za reforme MRTV-a Savet o radiodifuziji potražio je i kod Svetske banke, od koje se traži da izradi specijalni program za restrukturiranje ovog, sada javnog, preduzeća.

Imajući u vidu da su izbori planirani za jesen 2002. godine, malo je za verovati da će se stanje u makedonskoj radiodifuziji promeniti do kraja ove godine. Međutim, ono što će se ove godine sigurno promeniti jeste broj elektronskih medija. Za nekoliko dana očekuju se rezultati novog konkursa za 35 lokalnih i dva nacionalna elektronska medija. Favoriti za treću nacionalnu koncesiju za televiziju je grčka *Alfa*, koja nastupa preko lokalne TV Skoplje koju je nedavno kupila, dok je u konkurenciji radio stanica favorit Radio Ros, koji se smatra veoma bliskim vladajućoj stranci VMRO-DPMNE.

Veruje se da će novi elektronski mediji samo pogoršati ionako loše stanje u radiodifuznoj sferi u kojoj se uz broj medija ne povećava i broj firmi koje se pojavljaju na marketinškom tržištu.

German Filkov je urednik ekonomske redakcije televizije A1 i jedan od najpopularnijih i najcenjenih novinara u Makedoniji. © Media Online 2002. All rights reserved.